

pomenuo da Kuratorium časopisa koji je dao nagradu neće ulaziti u naučne rasprave, već ugrađuje njen učinak u podsticanje novih rasprava. Goldhagenovo usredsređivanje na motivaciju i odgovornost pojedinca moralo je uzdrmati nemačko društvo u kom je deo generacije-počinilaca još u životu, a o individualnoj odgovornosti još se nije raspravljalo. Istorija je ponovo postala neobično aktivna i živa provokacija.

Goldhagen je, po Habermasu, zaslužan pre svega stoga jer je izoštrio osetljivost za pozadinu i granice nemačke normalizacije. Prigovaranu mu je da je estetikom grozote podsticao emotivne reakcije, opscenim opisima zamračivao rasuđivanje, a složena zbivanja sveo na uprošćenu sliku. Od nastanka SR Nemačke postoji suprotnost između onih koji civilizacijski slom radije objašnjavaju kao prirodni splet zbivanja, i onih koji ga pripisuju odgovornosti pojedinaca i to ne samo Hitlera i njegove klike. Habermas je uveren da je Goldhagen podstakao istinsku javnu upotrebu istorije. Osim toga ako se pretpostavi veza između generacija u oblicima mišljenja, osećanja i izražavanja – Goldhagen jeste potresao tradiciju. Njegova studija iziskuje kritički odnos prema vlastitom nasleđu i upravo to zabrinjava konzervativce. Oni drže da samo neupitna tradicija i snažne vrednosti čine narod sposobnim za budućnost, a sumnje u svetlu prošlost su izdajnička moraliziranja. Kod Goldhagena je reč o legitimnoj javnoj upotrebi istorije. Zato je Habermas uveren da samo naučnici koji istrajavaju na razlici između perspektive posmatrača i one učesnika mogu biti eksperti (a tu viziju ne može pružiti savez istorizma i nacionalizma). Pokrenuto je pitanje da li se uzroci ličnog delanja mogu svesti na okolnosti. Istorijska znanja mogu se koristiti u pravosuđu (kažnjavanja), ali i u moralnim sporovima između očeva i sinova. Ne radi se pre svega o krivici ili oprost počinilcima, nego o kritičkom samouveravanju novostasalih. To je javni interes novih generacija, a bolna otkrića o ponašanju predaka su, kaže Habermas, privatna stvar. Nove generacije se kao građani zanimaju za najtamnije poglavlje vlastite nacionalne istorije zbog odnosa prema žrtvama i njihovim potomcima i pitaju šta je od porazne tradicije zločina još živo, a šta treba izmeniti. Pri tome ne pokazuju na druge. Traže jasnu svest o tradiciji koja je u određenom trenutku stvorila sudbonosni motivacioni sklop, a koja je još živa i iziskuje reviziju. Specijalisti mogu osporavati obilje detalja kod Goldhagena, ali moraju ozbiljno uzimati glavnu tezu. Počinilac je "sasvim običan Nemač". To nije gola optužba i žig da je reč o narodu ubica ili potencijalnih ubica nego ukazivanje na duboku ukorenjenost i raširenost antisemitizma kod Nemaca toga doba. A to, šta pripisati ličnostima, a šta prilikama, gde je granica između slobode i prinude, krivice i oprostaja, sve to zavisi od našeg pristupa tumačenju zbivanja. Hermeneutička spremnost da se prizna pravi obim odgovornosti zavisi od našeg poimanja slobode, odnosno na koji način sebe shvatamo (Ibid.,). U filozofskom pogledu Goldhagenovo istraživanje inspirisano je idejom: zlo nije gola agresija već ona agresija koju počinilac smatra opravdanom. Zlo je izopačeno dobro. Onaj, ko iz ubeđenja čini ono što je po moralnim kriterijima zločin, mora imati snažnu normativnu osnovu da bi to opravdao i drugima i sebi. Kod nacista to je bila predstava o Jevrejima. Braneći Goldhagena od prigovora da je istakao nepromenljivost nemačkog karaktera, Habermas je izričit u oceni da se on ne bavi univerzalnim antropološkim konstantama kojima su svi ljudi podložni, već specifičnim nasleđem i mentalitetom, načinom mišljenja i opažanja u određenom kulturnom sklopu. To su, pak, činoci koji se mogu svesno menjati i to upravo političkim prosvetljavanjem. Njujorski naučnik ne pripada struji antropološkog pesimizma niti fatalističkog istoricizma, njegov je pravi doprinos što nam je skrenuo pažnju na onaj drugi pogled na prošlost.